

УДК 811.161.2:39

DOI: 10.24919/2522-4557.2017.40.117004

Анна ОГАР

orcid.org/0000-0002-4917-8008

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ УКРАЇНСЬКОГО ДИСКУРСУ (концепти *душа, серце, розум, доля, мати, любов/кохання, свобода*)

У статті йдеться про ключові концепти української культури – серце, душа, розум, доля, свобода, мати, любов/кохання. З'ясовано, що дослідники по-різному окреслюють коло провідних концептів, але статус названих одиниць не викликає сумнівів. Зіставне тло дає підстави вважати ці концепти унікальними поняттями етнічної культури, які характеризують українську чуттєвість і раціональність, мрійливість і прагматизм, віру в можливість впливу на свою долю, прагнення до волі.

Ключові слова: *концепт; ключовий концепт; структура концепту; концепти серце, душа, розум, доля, свобода, мати, любов/кохання.*

Анна ОГАР

КЛЮЧЕВЫЕ КОНЦЕПТЫ УКРАИНСКОГО ДИСКУРСА (концепты *душа, сердце, ум, судьба, мать, любовь, свобода*)

В статье говорится о ключевых концептах украинской культуры – сердце, душа, ум, судьба, свобода, мать, любовь. Выяснено, что исследователи по-разному определяют круг ведущих концептов, но статус названных единиц не вызывает сомнений. Сопоставительный фон дает основания считать эти концепты уникальными понятиями этнической культуры, характеризующих украинский чувственность и рациональность, мечтательность и прагматизм, веру в возможность влияния на свою судьбу, стремление к свободе.

Ключевые слова: *концепт; ключевой концепт; структура концепта; концепты сердце, душа, ум, судьба, свобода, мать, любовь.*

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні студії активно звертаються до аналізу концептів – базових одиниць культури, які кодують певні способи концептуалізації світу, а не об'єктивну його картину, тому і викликають неабиякий інтерес. Очевидно, що різні народи концептуалізують світ по-різному, отже, мовна інформація відображає приховані когнітивні процеси, дає змогу з'ясувати особливості мислення, почуттів, вчинків, поведінки людини/народу, тобто зрозуміти спосіб життя людини/народу, його культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національно-культурні поняття часто стають предметом дослідження. Активно розробляють взаємозв'язок

мови й культури дописувачі збірника «Етнолінгвістика» [13]. Саме у ньому опубліковано знані статті Є. Бартмінського. Останні випуски журналу розглядають концепти *праця, дім* (2016), одиниці *світло-темрява, жінка*, концепти флори та фауни (2017) тощо. Такі тенденції польського мовознавства. Українська лінгвоконцептологія має серед іншого праці, що розглядають базові одиниці нашої культури: І. Голубовська [2], В. Жайворонок [3], В. Кононенко [4] та ін.

Мета статті – окреслити коло ключових українських концептів та на основі їхнього зіставлення з відповідними одиницями в інших мовах виявити національно специфічне.

Хоча натрапити на праці, об'єктом дослідження яких є концепти, можна часто, про повний опис національної концептосфери говорити ще дуже рано. Однак певні акценти зробити можна. В. Кононенко вважає, що для українців найвагоміші концепти *земля, мати, хата, хліб, доля*. Саме ці концепти творять ядро української концептосфери. В. Жайворонок [3, 51 – 52] виокремлює в українському фольклорі концепти *батько, мати, хліб-сіль, берегиня, весілля, домашнє вогнище, жива вода, живий вогонь, вулиця, вечорниці, досвітки, дума, душа, земля, калита, калина, кладка, лиха година, мавка, місяць, рутам'ята, небо, доля, недоля, той (потойбічний) світ (засвіти), розрив-трава, рід, родина, козак, гайдамака, віще слово, соловей, тополя, хата, хліб, чари, човен, щастя-доля, яр*. Мовознавець оперує терміном «концепти історико-культурної свідомості народу», уважаючи їх словами-знаками, наповненими етнокультурним змістом. Однак не варто забувати, що перелічені одиниці виокремлені саме на фольклорній основі, тобто їхня визначальна роль деякою мірою обмежена сферою функціонування, хоча їхня українськість беззаперечна.

Базовими концептами української культури В. Ужченко [8, 302 – 329] називає одиниці *чоботи, дорога, лава, поріг, осика, вогонь*. Можливо, точніше було б говорити про концепти, які займають передові позиції у фразеологічному континуумі, а це лише одна із необхідних умов кваліфікації певного слова як ключового (саме такі слова вербалізують базові концепти). Серед інших – загальноживаність, частотність, семантична та словотвірна розробленість, аксіологічна маркованість, історична стабільність [15]. Лише усі зазначені чинники сукупно визначають пріоритетну роль концепту.

За іншими даними, ядро мовної свідомості українців формують тридцять лексем: *життя, людина, радість, друг, добре, дім, любов, щастя, спокій, гроші, чоловік, кохання, розум, гарний, надія, смерть, сила, робота, дитина, світ, великий, погано, краса, товариш, зло, жінка, світло, добрий, праця, дівчина* (ментальні домінанти росіян, до речі, виглядають так: *жизнь, человек, хорошо, друг, дом, любовь, радость, счастье, нет, есть, плохо, свет, деньги, большой, ребенок, мир, я, добро, жить, красивый, смерть, сила, всегда, сильный, много, все, зло, любит, время, день*) [7]. Зазначений перелік змушує до роздумів: у десятці ключових слів українців *гроші*, а далі – *розум*. Усталений образ українця передають швидше словами емоційність, чуттєвість, мрійливість,

аніж раціоналізм і прагматизм. Останні характерні більше німецькому менталітету, для якого домінують також є порядок, заборона, принциповість, серйозність [15]. Ба навіть американському (у вузькому значенні слова), сценарій етнокультурної поведінки якого можна визначити серед іншого скрупульозним ставленням до грошей (скажімо, в О. Черногуза «американці, що божеволіють на доларах»). Чи, можливо, гіпертрофовані меркантильність американців і альтруїзм слов'ян – це, м'яко кажучи, дещо заангажований погляд, який залишився в спадок від протистояння. Принаймні, не без усмішки читаємо наступні рядки про страх радянської людини перед виявами американського способу життя: «У мене вже було якесь уявлення про Нью-Йорк, хоча дещо й туманне. Я чув, що в Нью-Йорку убивають, грабують, гвалтують, що там панують корупція, мафія, найбільша у світі біржа на Уолл-стріт, що всі американці – чи майже всі, за винятком багатіїв, – живуть у борг...» (О. Черногуз «Вавилон на Гудзоні»). Сьогодні ілюструє інше: у мовній свідомості росіян лексема *гроші* теж займає ядерну позицію, а от лексема *розум* не зафіксована (про суб'єктивізм говорити не доводиться, адже ці дані, оприлюднені російськими дослідниками). Українці важливим уважають і те, і те, тому можна стверджувати, що й певний раціоналізм, і певний прагматизм цілком притаманні нашому етносу. Хоча І. Голубовська зазначає, що українська модель особистості ґрунтується на протиставленні тіла душі (серцю) і головною є неконтрольована розумом сфера ірраціонального (для порівняння англосаксонська модель етнічної особистості вибудована навколо протиставлення матеріального інтелектуальному, що відбиває її зосередженість на мисленні й знанні) [2, 40 – 41]. В. Кононенко наголошує: основною антитезою, що наскрізно проходить через українську поезію, є зіткнення понять-символів *душа* й *тіло*. Душа передає ідею вічно живого, невмирущого, величного, непереможного; тіло символізує матеріальний світ [4, 315]. Образ серця як вмістища почуттів, настроїв, переживань відповідає ментальності українців із властивими їм рисами чутливості, емоційності, меланхолійності [11, 6 – 7]. Отож діяльність українців здебільшого позначена емоційно-чуттєвим покликом душі та серця. Однак таке твердження потребує доповнення: українська кордоцентричність (кажучи ширше, емоціоналізм) аж ніяк не усуває розуму. Українці, як і будь-який інший етнос, здатні діяти безпристрасно та навіть усупереч настановам душі/серця; а кожен етнос може чинити (і чинить, бо чи було б інакше так оспіване в усіх народів, скажімо, кохання) ірраціонально. Традиційна філософська проблема відношення мислення до буття в українському варіанті набуває дещо іншого вигляду: ускладнюється відношенням почуття до буття [11, 6], тобто почуття не усувають мисленнєвих процесів, а органічно вплітаються в них. Це підтверджує словник: до номенів *душа*, *серце*, *почуття* зафіксовано 282, 196 і 169 епітетів відповідно, до номенів *думка*, *розум*, *мудрість*, *роздуми* – 267, 168, 43 і 39 відповідно [1; 121, 305, 267, 118, 288, 212, 283]. Такі кількісно розгалужені епітетні ряди свідчать, що обидві сфери – емоційна та раціональна – досить вагомі. Поважна об'єктивація концепту

розум підтверджує його непересічний статус у концептуальній картині світу нашого народу. Етнічні особливості проступають за зіставлення цього концепту з відповідниками в інших культурах. Так, поняття *mind*, на думку А. Вежбицької [15], є специфічним продуктом англійської мови, еквівалентів якому немає в інших мовах світу. Цей номен позначає не лише мисленнево-оцінну діяльність людини, а й її пам'ять, волю, уяву, увагу, емоції. *Mind* як ідеальний компонент опозиції матеріальне-ідеальне (*body-mind*) має яскраво виражений інтелектуальний характер і наштовхує на думку про розумовий спосіб емпіричного пізнання дійсності представниками англо-саксонського культурного ареалу [2, 44 – 45].

У лінгвокультурних просторах багатьох народів однією із базових ментальних одиниць є концепт *доля*. Скажімо, А. Вежбицька окреслила розбіжності між російським поняттям *судьба* й польським *los*. Судьба – сила, незалежна від людської волі, передбачає покірне підпорядкування, погодженість з терпінням, тоді як *los* відкидає сумирність, покірність, а втілює віру в невичерпні можливості життя, віру в удачу. Польське *los* ментально зближене з поняттям *fortuna*, російська *судьба* більше тяжіє до поняття *fatum* [14, 233]. Є. Бартмінський зауважив, що з поля зору дослідниці випало інше польське поняття – *dolia*, що акумулює погодження з життєвою ситуацією, змінити яку людина не може, і яке й варто зіставляти з російською *судьбою* [12, 250]. Але тоді виникає запитання: чи є такий російський концепт, який би відповідав польському *los* і який би втілював віру в можливість самому визначати свою долю? Бо концептуальна лакунарність чи відсутність засобів вербалізації концепту засвідчує або повну відсутність у суспільній свідомості відповідного ментального поняття, або його нерелевантність для певного етносу. Щодо російської *судьби* варто сказати, що праці, об'єктом вивчення яких вона є у аспекті лінгвокультурології, оперують словосполучками «доля-случай-рок», «роковою/фатальний», «приговор», які навіюють песимістичні настрої. Однак дослідники вказують, що вираз *от судьби не уйдешь* (це можна адаптувати і до українського лінгвокультурного простору, пор. український вираз *від долі не втечеш*) є відповіддю на невдалу, але все ж спробу «втекти від долі» [6, 122 – 123].

Для українства типовий образ-символ *доля*, що опосередковано відображає національні риси характеру (вміння переносити життєві випробування, терплячість, а часом і покірність), однак українська *доля* не така неминуха й невідворотна, як *фатум*, на неї можна вплинути [4; 56, 300]. Підтвердженням цьому є дані «Словника епітетів української мови», який зовсім не ілюструє виняткової безпросвітності долі: поряд із 45 епітетами на позначення нещасливої, тяжкої долі вміщено 28 одиниць для означення щасливої та великої долі [1, 110]. До слова, аналіз казок І. Франка дозволяє стверджувати, що українська *доля* не так актуалізує примирення, як передає ознаки польського *los*: «розум делікатний» і крихта авантюризму виводять Франкових героїв з фатальних обставин: Осел обхитрив Лева («Осел і Лев»), Рак – Лисичку («Лисичка і

Рак»), Заєць – Ведмедя («Заєць і Ведмідь»), тобто український письменник пропагує ідею зміни долі, ідею оптимізму.

Отже, попри певне спільне виявлення в різних мовах, концепт *доля* в кожній з них відзначений національними ознаками. Однак чітку межу між концептами відмінних культур проводити не варто, або й не можливо. Кожен із зазначених концептів має компонент «сила, що управляє людським життям», проте різниться ступенем віри у можливість змінити призначене вищими силами. Першість тут тримає польський *los*. Виразно ця ознака проступає за ретельного аналізу української *долі*.

У багатьох етнокультурах *мати* постає як символ життя, родини, злагоди, щастя. Українці глибоко пошановували своїх матерів, які охороняли домашнє вогнище, народжували спадкоємців, приносили в сім'ю турботу й затишок. Трагування матері як тієї, що продовжує рід, виховує дітей, пов'язана з чоловіком (батьком), є антиподом мачухи чи свекрухи, – це універсальні ознаки концепту *мати* в індоєвропейському лінгвокультурному просторі. Особливе вшанування матері, надання їй виняткового значення, статусу найріднішої – це компоненти цього концепту, характерні для слов'янської ментальності; бачення матері як універсального джерела, початку чогось притаманне романо-германській ментальності [5]. В українській лінгвокультурі, окрім зазначених спільних рис, концепт *мати* охоплює ще дві когнітивні сфери. Перша – мати Божа, Богородиця, яка породила Христа (її ословлюють епітети на взір *найсвятіша, праведна, благословенна, скорботна*). Друга – рідна земля, природа, батьківщина. Саме образ землі-матері належить до тоtemів давніх українців, отож зрозуміло чому статус провідного має український концепт *земля*. Здавна люди бачили в землі годувальницю, а біблійні тексти сприяли поширенню вчення про створення людини із землі, що надало їй особливого, божественного статусу. Однак релігійні настанови подали землю і як місце гріхопадіння, страждання й суєти на протигагу святому небу, тому концептуальна опозиція *небо – земля* виявляє протиставлення сфери ідеального, духовного, доброго сфері матеріального, злого. Ці концепти – давні й винятково вагомні утворення. Про це можна судити з огляду на те, що обидва охоплюють як конкретні, так і абстрактні складники (земля – це країна, ґрунт, суша й мати, життя, духовна підвалина; небо – видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі купола й рай, вись людського духу), тобто відбулася розбудова концептів: первинні конкретні уявлення поповнилися ще конкретними й абстрактними даними. Окрім того, структура концептів об'єднує антонімічні компоненти (земля – це мати, життя й могила, пекло; це божественна субстанція й втілення меркантильності; небо – світле й темне), що засвідчує їхню складність, тривалість становлення та релевантність для людства. Відбитки національних особливостей прослідковуємо в структурі концепту: скажімо, в українців ядерними в концепті *земля* є компоненти 'країна', 'планета', 'верхній шар земної кори' й 'ґрунт'; смисловими центрами англійського слова *land* є 'земельне володіння', 'поняття території стосовно народу',

‘суша’ [9, 97 – 110]. Навіть побіжний погляд викликає певні асоціації: стосовно концепту *земля* – це «край», «безмежність», «поле» (виразно ословлено «безкраї українські поля»), щодо англійського – це «власність», «країна», «море» (мовному континуумі властиві водний та власницький аспекти). Зазначені нюанси актуальні не лише в стосунку до концепту *земля*. Фразеологічний корпус нашої мови також не має водного акценту, зате у ньому розвинені поля зі словом *край* [8, 51 – 51].

У плані національно-культурному викликають зацікавлення українські концепти *любов* і *кохання*, які в інших етнокультурах нерозділені. Щоправда, про унікальність не йдеться, бо в певних мовах це розмежування все ж засвідчене (лат. amor, caritas, пол. miłość, kochanie). До слова, в українській мові побутує втричі більше епітетів до номена *кохання*, аніж до номена *любов* (159 і 49 відповідно) [1, 171 – 191]. Концепт *кохання* охоплює певні ознаки: 1) сила (*всевладне, всепереможне, всепоглинаюче, всесильне, непереможне, могутнє*), 2) безмежність/обмеженість (*безмежне, вічне, безмірне, безсмертне/ епізодичне, миттєве, недовге, швидкоплинне*), 3) страждання, терплячість (*безталанне, вистраждане, драматичне, жертовне, фатальне; терпляче, тихе, м'яке, не-сміливе*), 4) трансцендентний характер (*неземне, небесне, святе, піднесене, величне*), 5) пов'язане з сферою емоційного (сердечного) (*радісне, солодке, ніжне, палке, полум'яне; романтичне, ліричне, сердечне, сентиментальне*). Епітетний ряд до слова *любов* асоціює це почуття з благородним, високим, незвичайним: *божественна, життєдайна, створююча, свята, чиста, не-осяжна* тощо.

Концепт *воля/свобода* займає почесне місце в концептуальних картинах світу різних народів, проте кожен подає його дещо відмінно. А. Вежбицька [15, 435 – 455] з'ясувала, що латинське *libertas* позначає можливість влаштувати своє життя вільно, але за законом. Англійське *freedom* вказує на доступне право вибору, відсутність нав'язування, втручання й зосереджене на правах індивіда. Російську *свободу* окреслено як відчуття щастя, визване відсутністю будь-якого тиску.

Історично українці вибудовували свою державу на засадах демократії, тобто на основі свободи (віче, ради; виборність представників). Лексично й семантично українською традицією є свобода як воля «від» зовнішнього диктату і воля «для» – як реалізація власного світобачення, власної стратегії, власних життєвих проєктів [10]. Як бачимо, волелюбність українців, їхній могутній внутрішній порив до волі двовекторні – свобода колективна й свобода індивідуальна, – що засвідчує складність і глибинність концепту. Реальність показує, що цей концепт в українців здебільшого втілює мрії про краще життя.

Висновки. Отже, національну ідентичність простежити не легко, адже в усіх народів спільні морально-етичні підвалини (поняття добро-зло, інші моральні концепти). Здебільшого етнічні особливості виявляються в тих чи тих нюансах, у відтінках смислів, іноді – в більшому чи меншому співвідношенні певних концептуальних компонентів, значно рідше – у безеквівалентних

концептах, однак є концепти, які виразно ілюструють національні особливості. Серед них – *доля, душа, серце, розум, мати, любов/кохання, свобода*. Безумовно, можна дискутувати стосовно їхніх кількісних і якісних характеристик, але загальна тенденція очевидна.

Перспективним убачаємо аналіз інших ключових українських концептів (скажімо, *хата, хліб, правда*) в аспекті зіставлення.

Література

1. Бибик С.П. Словник епітетів української мови / С.П. Бибик, С.Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт ; за ред. Л.О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.
2. Голубовська І.О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу / І.О. Голубовська // Мовознавство. – 2002. – № 4 – 5. – С. 40–47.
3. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В.В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. – № 32. – 2002. – С. 51–53.
4. Кононенко В.І. Символи української мови / В.І. Кононенко. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – К. ; Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту імені В. Стефаника, 2013. – 440 с.
5. Марчук У.Б. Особливості функціонування концепту *мати (мама)* в індоєвропейському лінгвокультурному просторі / У.Б. Марчук. – Режим доступу : http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/28781-Osoblivost%D1%96_funk%D1%81%D1%96onuvannja/1.html.
6. Понятие судьбы в контексте разных культур / отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1994. – 320 с.
7. Славянский ассоциативный словарь: русский, белорусский, болгарский, украинский / Н.В. Уфимцева, Г.А. Черкасова, Ю.Н. Караулов, Е.Ф. Тарасов. – М. : Ин-т языкознания РАН, 2004. – 800 с.
8. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
9. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы / А.А. Уфимцева. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1962. – 288 с.
10. Шаповалова А. Концепт свободи як волі у поетичній творчості Тараса Шевченка / А. Шаповалова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/15/Main/articles/shapovalova-a-kontsept-svobodi-yak-voli-u-poetichnij-tvorchosti-tarasa-shevchenk_22759.pdf.
11. Щепанська Х.А. Мовний образ серця в українській поезії XIX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Х.А. Щепанська. – Львів, 2014. – 20 с.
12. Bartmiński J. Językowe podstawy obrazu świata. Wyd. trzecie / J. Bartmiński. – Lublin, 2009. – 328 s.
13. Etnolingwistyka. Retrieved from <http://etnolingwistyka.journals.umcs.pl>.
14. Wierzbicka A. Język i naród: polski «dos» i rosyjska «sud'ba» / Anna Wierzbicka // Teksty Drugie. – 1991. – Nr. 3. – S. 5–20.
15. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese / A. Wierzbicka. – New-York – Oxford : OXFORD UNIVERSITY PRESS, 1997. – 320 p.

References

1. Bybyk, S.P., Yermolenko, S.Ya., & Pustovit, L.O. (1998). *Slovník epitetiv ukraínskoi movy [Dictionary of epithets of the Ukrainian language]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
2. Holubovska, I.O. (2002). Dusha i sertsie v natsionalno-movnykh kartynakh svitu [Soul and heart in the national-language paintings of the world]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 4–5, 40–47 [in Ukrainian].
3. Zhaivoronok, V.V. (2002). Problema kontseptualnoi kartyny svitu ta movnoho yii vidobrazhennia [The problem of the conceptual picture of the world and its linguistic reflection]. *Kultura narodov Prychernomor'ia – Culture of the peoples of the Black Sea region*, 32, 51–53 [in Ukrainian].
4. Kononenko, V.I. (2013). *Symvoly ukraínskoi movy [Characters Ukrainian language]*. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Prykarp. nats. un-tu im. V. Stefanyka [in Ukrainian].
5. Marchuk, U.B. (n.d.). Osoblyvosti funktsionuvannia kontseptu maty (mama) v indoievropeiskomu línhvo-kulturnomu prostori [Features of the concept mother (mother) in the Indo-European linguistic-cultural space]. Retrieved from http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/28781-Osoblivost%D1%96_funk%D1%81%D1%96onuvannja/1.html [in Ukrainian].
6. Arutiunova, N.D. (Ed.). (1994). *Poniatie sudby v kontekste raznykh kultur [The concept of fate in the context of different cultures]*. Moscow: Nauka [in Russian].
7. Ufimtceva, N.V., Cherkasova, G.A., Karaulov, Iu.N., & Tarasov, E.F. (2004). *Slavianskii assotsiativnyi slovar: russkii, belorusskii, bolgarskii, ukraínskii [Slavic Associative Dictionary: Russian, Belarusian, Bulgarian, Ukrainian]*. Moscow: In-t iazykoznaniiia RAN [in Russian].
8. Uzhchenko, V.D., & Uzhchenko D.V. (2007). *Frazeolohiia suchasnoi ukraínskoi movy [The phraseology of the modern Ukrainian language]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
9. Ufimtceva, A.A. (1962). *Opyt izucheniiia leksiki kak sistemy [Experience of studying vocabulary as a system]*. Moscow: Izd-vo Akademii nauk SSSR [in Russian].
10. Shapovalova, A. (n.d.). Kontsept svobody yak voli u poetychnii tvorchosti Tarasa Shevchenka [The concept of freedom as a will in the poetry of Taras Shevchenko]. Retrieved from http://papers.univ.kiev.ua/15/Main/articles/shapovalova-a-kontsept-svobodi-yak-voli-u-poetichnyi-tvorchosti-tarasa-shevchenk_22759.pdf [in Ukrainian].
11. Shchepanska, Kh.A. (2014). Movnyi obraz sertsia v ukraínskii poezii XIX stolittia [Language image of heart in the Ukrainian poetic discourse of the XIX century]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
12. Bartmiński, J. (2009). *Językowe podstawy obrazu świata [Language basics of the image of the world]* (3rd ed.). Lublin [in Polish].
13. Etnolingwistyka [Ethnolinguistics]. (n.d.). Retrieved from <http://etnolingwistyka.journals.umcs.pl> [in Polish].
14. Wierzbicka, A. (1991). Język i naród: polski «los» i rosyjska «sud'ba» [Language and nation: Polish «fate» and Russian «sud'ba»]. *Teksty Drugie – The second texts*, 3, 5–20 [in Polish].
15. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese*. New-York – Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS [in English].